

4. Ладыженский А.М. Мирные средства разрешения споров между государствами / А.М. Ладыженский, И.П. Блищенко. – М. : Гос. изд-во юрид. лит. 1962. – 175 с.
5. Мовчан А.П. Мирные средства разрешения международных споров / А.П. Мовчан. – М. : Моск. гос. ун-т, 1957. – 30 с.
6. Пушмин Э.А. Мирные средства разрешения международных споров : [учебное пособие] / Э.А. Пушмин. – Ярославль : Ярослав. гос. ун-т, 1981. – 79 с.
7. Гребнев А. Гулльский инцидент: тайна трагедии у Доггер-банка / А. Гребнев [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://warspot.ru/4218-gullskiy-intsident-tayna-tragedii-u-dogger-banki>.
8. Гулльский инцидент и гулльская международная следственная комиссия // Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона : в 86 т. – Россия : Санкт-Петербург, 1890–1907. – 82 т. и 4 доп. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://gatchina3000.ru/big/032/32363_brockhaus-efron.htm.
9. Конвенція про мирне врегулювання міжнародних спорів / Гаага, 18 жовтня 1907 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_938.
10. Конвенція про мирне врегулювання міжнародних спорів / Гаага, 29 липня 1899 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://avalon.law.yale.edu/19th_century/hague01.asp.
11. International commissions of inquiry. Incident in the north sea (the dogger bank case). Report. 1904 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.worldcourts.com/ici/eng/decisions/1905.02.26_doggerbank.htm.
12. Revised General Act for the pacific settlement of international disputes, 28 april 1949 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://treaties.un.org/doc/Treaties/1950/09/19500920%2010-17%20PM/Ch_II_1p.pdf.

УДК 341.232:351.713:339.543

ХАРАКТЕРИСТИКА УЧАСТІ УКРАЇНИ В МИТНИХ МЕХАНІЗМАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ Й ТЕНДЕНЦІЇ ЇЇ ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ

DESCRIPTION OF PARTICIPATION OF UKRAINE IN CUSTOM MECHANISMS OF EUROPEAN UNION AND TENDENCY OF HER FURTHER DEVELOPMENT

Колодій І.М.,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри цивільного, господарського права та процесу
Навчально-наукового інституту права і соціальних технологій
Чернігівського національного технологічного університету

У статті досліджуються проблеми інтеграції національних митних систем і формування єдиного митного середовища в умовах глобалізації економіки. Розглядаються питання участі України в механізмах співробітництва в рамках Європейського Союзу.

Ключові слова: Європейський Союз, міжнародні вимоги і стандарти, митне регулювання, міжнародне співробітництво.

В статье исследуются проблемы интеграции национальных таможенных систем и формирования единой таможенной среды в условиях глобализации экономики. Рассматриваются вопросы участия Украины в механизмах сотрудничества в рамках Европейского Союза.

Ключевые слова: Европейский Союз, международные требования и стандарты, таможенное регулирование, международное сотрудничество.

The work represents a study of issues related to national customs systems integration and unified customs environment formation under conditions of economic globalization. The questions of participation of Ukraine are examined in the mechanisms of collaboration within the framework of European Union.

Key words: European Union, international requirements and standards, customs regulation, international cooperation.

Актуальність теми. Європейська інтеграція є пріоритетом зовнішньої політики України від грудня 1991 року, коли головуючий на той час у Європейському Союзі міністр закордонних справ Нідерландів офіційно визнав незалежність України, тим самим заклавши міжнародно-правові засади співпраці України та Європейського Союзу (далі – ЄС).

Україна законодавчо встановила чіткий напрям власної зовнішньої політики в напрям вступу до ЄС. Для цього потрібні не лише політичні декларації, а й активні дії на шляху зближення, гармонізації національного законодавства з правом цього інтегративного об'єднання. У теорії міжнародного права донині немає однозначної думки щодо правової природи цього об'єднання, адже його правова система, яка сформувалася на базі національного та міжнародного права й в умовах їх взаємодії, має ознаки як міжнародного, так і наднаціонального характеру. Феноменальність також полягає в самому процесі вироблення норм на основі використання досвіду та найкращих досягнень міжнародного права й історичного досвіду розвитку національних правових систем окремих держав.

Окремі аспекти інтеграції національних митних систем і формування єдиного митного середовища в умовах

глобалізації економіки досліджувались у роботах таких вітчизняних науковців, як І.Г. Бережнюк, Є.В. Додін, Я.М. Кістанов, П.В. Пашко, С.М. Перепьолкін, В.В. Ченцов та ін. Вони створили теоретичне підґрунтя дослідження функціонального значення митних органів у системі державного управління, але малодослідженими залишаються питання програм інституційного розвитку та їх ролі в забезпеченні ефективної взаємодії і співпраці держав у сфері митного регулювання.

Мета статті полягає в комплексному огляді наявних і перспективних програм інституційного розвитку митного законодавства ЄС і їх ролі в забезпеченні ефективної взаємодії і співпраці України та ЄС у сфері митного регулювання.

Виклад основного матеріалу. Одним із ефективних засобів державного управління в різних сферах суспільного життя є створення міждержавних організацій, у тому числі митних союзів. Згідно з даними Комітету з регіональних торговельних угод Світової організації торгівлі, станом на 1 лютого 2016 року у світі зареєстровано 24 митні союзи [1].

Найефективнішим митним союзом за останні роки є Митний союз Європейського Союзу (European Union

Customs Union), формування якого завершено в 1968 році з метою адаптувати до спільних правил держав-членів співтовариства. З моменту сформування його політика спрямована на скасування мита на внутрішніх кордонах і запровадження єдиної системи оподаткування імпорту за межі Європейського економічного співтовариства (ЄЕС).

Митний союз створений на основі чотирьох наявних митних систем у шести країнах, які були першими членами, тобто системи Бенілюксу (Бельгія, Нідерланди й Люксембург на момент набрання чинності римського договору, на 1 січня 1958 року, сформували митний союз) і Франції, Німеччини та Італії. Варто зазначити, що Митний союз у рамках Європейського співтовариства створений без проміжної стадії, якою можуть бути зони вільної торгівлі. Зони вільної торгівлі, на відміну від Митного союзу, не включають у себе єдиний митний тариф для третіх країн, а також характеризуються відсутністю спільних правил провадження адміністративних дій, що стосуються митних питань [2, с. 333].

Митний союз укладений для того, щоб виконувати свої функції, прописані в законодавстві, його основні процедури повинні включати такі види діяльності: (1) управління оформленням товарів, у тому числі моніторинг входу й виходу товарів для переробки; обробка митних декларацій та управління митними процедурами; використання торгових обмежень; виставлення рахунків і збір митних зборів та інших платежів і управління гарантіями; (2) контроль, у тому числі планування ризику й орієнтації органів управління; перевірка документів і фізичні перевірки; проведення офіційних розслідувань; аудити операторів, що беруть участь у торгівлі, щодо різних типів ліцензій; дотримання правил, у тому числі розслідування та судовий розгляд у кримінальному чи адміністративному порядку й санкції [3, с. 189–190].

Основними цілями ухвалення Митного кодексу ЄС, на думку В.В. Ченцова, були такі: (1) створення єдиного правового документа, який замінює безліч правових актів, прийнятих органами Співтовариства у сфері митного регулювання. Загалом більше двох десятків тільки актів Європейської Ради, уведених у дію протягом 22 років, було замінено Кодексом; (2) досягнення цілісності, ясності й визначеності змісту. Завдання Кодексу – відтворення правових норм у зрозумілому й логічному вигляді. Виконанню цього завдання багато в чому сприяло розділення правових норм на дві частини: власне Митний кодекс і Регламент, що встановлює порядок набрання кодексом чинності; (3) консолідація митного законодавства ЄС. За винятком розділу VII частини IX (право на апеляцію), положення Кодексу майже повторюють норми правових актів, раніше прийнятих Європейською Радою [4, с. 74].

Значення євроінтеграційного руху для реалізації національних інтересів України все більше зростає. У сучасних умовах ринкової економіки одним із основних завдань зовнішньоекономічної політики є участь у успішних міжнародних інтеграційних проектах. ЄС протягом більшу як 50 років існування продовжує доводити свою ефективність у ролі економічного та політичного інтеграційного утворення.

З моменту проголошення незалежності Україна почала формування конкурентного митного законодавства шляхом поетапного й поступового процесу імплементації норм міжнародного митного права. Нею були вжиті заходи, спрямовані на упорядкування митних процедур, зокрема участь у таких універсальних міжнародних організаціях, як Всесвітня митна організація (World Customs Organization) і Світова організація торгівлі (World Trade Organization), що, у свою чергу, стало основним стимулом для участі України в таких міжнародних договорах, як Конвенція про створення Ради Митного Співробітництва (1950) [5], Міжнародній конвенції про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припинен-

ні порушень митного законодавства (Найробська конвенція, 1980) [6], Міжнародній конвенції про Гармонізовану систему опису та кодування товарів (1983) [7], Конвенції про тимчасове ввезення (Стамбульська конвенція, 1990) [8], Рамкових стандартах безпеки та полегшення всесвітньої торгівлі Всесвітньої митної організації (2005) [9].

На основі аналізу Рамкових стандартів безпеки як гарантії спрощення світової торгівлі видається необхідним зазначити, що, відповідно до Стандартів, усі (чи більшість) митних органів у розвинутих країнах повинні бути організовані за відповідним зразком, використовувати однакові підходи до управління, оцінювання ризиків, організації та проведення митного огляду.

Сьогодні більшість держав-членів Всесвітньої митної організації, у тому числі Україна, висловили готовність упроваджувати принципи Рамкових стандартів. На сучасному етапі для неї характерне постійне зростання обсягів і розширення масштабів міжнародної торгівлі, ускладнення й посилення динаміки торговельних процесів, посилення вимог міжнародних організацій щодо забезпечення вільного доступу іноземних товарів на внутрішні ринки та зниження національних торговельних бар'єрів. Відбувається поглиблення інтеграції міжнародних вимог у національну практику митного регулювання України.

Вагомим досягненням у процесі імплементації митного законодавства України до міжнародних норм і стандартів стало прийняття у 2012 році Митного кодексу України [10], норми якого приведено у відповідність до вимог Кіотської конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур. Серед його новацій стало запровадження інституту уповноважених економічних операторів в Україні; включення до його складу максимальної кількості норм прямої дії; введено поняття «компроміс у митній справі»; передбачено повноцінне функціонування системи аналізу ризиків тощо.

І.О. Биков процес узгодження митного законодавства поділить на чотири основних етапи: перший – із 1990 року до 1994 рік (підписання Угоди про партнерство і співробітництво (далі – УПС)) – період утвердження України як рівноправного учасника міжнародної спільноти; другий – починається з 1994 року, продовжується до набуття чинності УПС 1 березня 1998 року й започатковує співробітництво між Україною та ЄС у правовій, політичній, торговельно-економічній та інших сферах; третій – починається із затвердження Стратегії інтеграції України до ЄС у 1998 році і триває до 2013 року – до закінчення переговорів щодо розробки Угоди про асоціацію між Україною та ЄС; четвертий (сучасний етап) починається з 2014 року – підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС і триває й зараз [11, с. 53].

16 вересня 2014 року Верховна Рада України та Європейський парламент після довготривалих переговорів ратифікували Угоду про асоціацію між Україною та ЄС [12], домовившись посилити співробітництво в митній сфері. Наближенню митного законодавства до стандартів ЄС присвячено главу 5 розділу IV і додаток XV Угоди.

Означена Угода передбачає митне співробітництво між Україною та державами-членами ЄС з питань обміну інформацією щодо митного законодавства й митних процедур, що є важливим аспектом удосконалення митної системи України та гармонізації митного законодавства ЄС; розробки спеціальних механізмів щодо експортних, імпорتنих і транзитних процедур; співробітництва в питаннях автоматизації митних і торговельних процедур, переходу до новітніх систем обслуговування та координації митниць; співробітництва в наданні технічної допомоги, зокрема сприяння в проведенні реформ у митних питаннях; обміну практичними навиками в проведенні митних операцій; сприяння координації між прикордонними агентствами з метою полегшення перетину митного кордону; взаємно ви-

знають, якщо це необхідно, уповноважених трейдерів і митні контролю, хоча рамки цього співробітництва, імплементація та практичні заходи мають бути визначені спеціально створеним підкомітетом із питань митного співробітництва.

Сторони Угоди про асоціацію 2014 року зосереджують свою увагу на митному співробітництві, погоджуються, що їхнє відповідне торговельне та митне законодавство має бути стабільним і всеохопним, зазначають, що положення та митні процедури мають бути пропорційними, відкритими і прозорими, передбачуваними й недискримінаційними, об'єктивними, з обох боків мають застосовуватися уніфіковано й ефективно. Імплементація цих домовленостей повинна сприяти запровадженню ефективних, прозорих і спрощених митних процедур, мінімізації ризиків і труднощів під час ведення зовнішньоекономічної діяльності, усуненню дискримінаційних вимог і процедур, які можуть застосовуватися до імпорту, експорту чи транзиту товарів. Водночас не можна стверджувати, що названі домовленості являють собою щось принципово нове для України, адже процес спрощення процедур міжнародної торгівлі відбувається постійно [13, с. 41–42].

Виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС відбувається на основі затвердженого Кабінетом Міністрів України 17 вересня 2014 року плану заходів з її імплементації на 2014–2017 роки [14].

Угода про Асоціацію з ЄС вимагає впровадження низки положень митного законодавства ЄС. Зокрема, до митного законодавства України повинні бути імplementовані 70–80% положень Митного кодексу ЄС. Очікувалось, що у 2015 році мала б бути розпочата масштабна митна реформа, яку становили б такі елементи: спрощення процедур та автоматизація митної справи; скорочення часу митного оформлення товарів; розроблення механізму надання оцінки керівникам митних органів з боку бізнес-спільноти і представників громадськості; запровадження ефективної системи обміну інформацією між митними органами та компаніями; створення в структурі митних органів підрозділів митного постаудиту й посилення ролі відповідного напрямку роботи митних органів; створення системи оперативного реагування на випадки порушень у діяльності митниць; забезпечення ефективного здійснення «громадського контролю»; вжиття заходів, спрямованих на недопущення та профілактику корупційних виявів серед працівників митних органів [15, с. 22].

Незважаючи на розпочату роботу, процес входження України до міжнародного правового поля в митній сфері не завершений. Про рівень розвитку митних систем більшості країн світу свідчить створення сервісної митниці – митниці для учасників зовнішньоекономічної діяльності. В умовах посилення економічної інтеграції саме статус «сервісної митниці», регламентований документами Всесвітньої митної організації, обґрунтовує формування нового типу митної системи. «Сервісна митниця» розглядається як невід'ємний елемент сучасних процесів зовнішньоторговельної діяльності, метою яких є спрощення митних процедур, формування нової філософії митного контролю, побудованого на принципі контрольного сервісу та міжнародного обміну інформацією. Саме цей процес принципового перетворення є головним у низці розпочатих реформ митної сфери [16, с. 78].

Серед вдалих кроків, зроблених Україною, в напрямі виконання вимог ЄС до митного законодавства можна назвати створення у 2015 році Дорожньої карти євроінтеграційних реформ [17]. Розробка й запровадження таких дорожніх карт є стандартною практикою більшості країн ЄС, так як за їх допомогою здійснюється державне регулювання різних сфер економіки.

Основним завданням Дорожньої карти євроінтеграційних реформ є адаптація національного митного законодавства й митних процедур до вимог, визначених ЄС, що дає можливість виокремити кілька головних етапів: (1) виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, зокрема розділу IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею»; (2) виконання Угоди про спрощення торгівлі, прийнятої СОТ 27 листопада 2014 року в Женеві; (3) покращення місця України в рейтингу Doing Business; (4) створення сприятливих умов для міжнародної торгівлі, ведення бізнесу та інвестицій.

Крім того, протягом останнього часу здійснювались значні зрушення в напрямі вдосконалення національної митної політики. Позитивними здобутками у сфері здійснення митної політики визначають: (1) взаємодію митних органів із суб'єктами господарювання, які здійснюють зовнішньоекономічну діяльність; завдяки такій взаємодії забезпечено зростання додаткових надходжень до Державного бюджету України; (2) налагодження ефективної взаємодії з митними службами інших держав найбільших торговельних партнерів України з метою виявлення корупційних тіньових схем у зовнішньоекономічній діяльності й організованих угруповань, що ведуть злочинну діяльність у зовнішньоекономічній сфері та займаються легалізацією кримінальних коштів; (3) запровадження системи електронного декларування, що здійснюється з використанням електронної митної декларації, засвідченої електронним цифровим підписом, та інших електронних документів або їх реквізитів у встановлених законом випадках [18, с. 168].

Ураховуючи всі оговорені зрушення, Україна повинна зробити детальний аналіз, на основі якого розробити програму дій на декілька років уперед. Перспективи української євроінтеграції залежатимуть від того, чи зможе наша держава гідно реалізувати свої національні інтереси, так як саме внутрішні проблеми в більшості випадків перешкоджають прищвидженню євроінтеграційних процесів.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, варто зазначити, що подальше наукове дослідження програм інституційного розвитку митного законодавства ЄС і їх ролі в забезпеченні ефективної взаємодії і співпраці України та ЄС у сфері митного регулювання є досить актуальною та перспективною сферою наукових досліджень.

Угода про асоціацію між Україною та ЄС визначила якісно новий формат відносин між Україною та ЄС і за своєю правовою природою є унікальним документом. При цьому Угода не лише заклала якісно нову юридичну основу подальших взаємин між Україною та ЄС, а і слугує стратегічним орієнтиром соціально-економічних реформ з метою модернізації України відповідно до європейських стандартів.

Ключовим елементом успішної євроінтеграції України є досягнення певного рівня узгодженості національного законодавства з нормами ЄС. Задля реалізації такої мети необхідно ухвалити новий закон щодо імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС і впровадження норм права ЄС, замість застарілого Закону України «Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства ЄС».

Процес організації діяльності митних органів у країнах ЄС та Україні має передбачати не лише реформування й адаптацію законодавчої бази зазначеної сфери, а й нові підходи та вимоги до підготовки працівників митних органів, від яких залежить ефективність запровадження нових проектів і реалізація завдань, які стоять перед ЄС у митній сфері. Саме тому особливої актуальності набуває проблема професійної компетенції працівників митниці та потребує подальших досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. World Trade Organization: офіційний сайт Світової організації торгівлі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.wto.org/index.htm>.
2. Кістанова Я.М. Спільна митна політика Європейського Союзу та співробітництво з Україною / Я.М. Кістанова // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2013. – № 5. – С. 332–334.
3. Кістанова Я. Митний союз Європейського Союзу: проблеми функціонування та перспективи розвитку / Я. Кістанова // Юридичний вісник. – 2013. – № 3. – С. 187–194.
4. Ченцов В. Механізми державного управління митною справою ЄС та України: порівняльний аналіз / В. Ченцов // Державне управління та місцеве самоврядування. – 2012. – Вип. 3 (14). – С. 72–81.
5. Міжнародна конвенція про створення Ради митного співробітництва від 04.11.1952 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_184.
6. Міжнародна конвенція про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства від 09.06.1977 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_926.
7. Міжнародна конвенція про Гармонізовану систему опису та кодування товарів від 14.06.1983 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_079.
8. Конвенція про тимчасове ввезення від 26.06.1990 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_472.
9. Рамкові стандарти безпеки та полегшення всесвітньої торгівлі Всесвітньої митної організації від 01.06.2005 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/976_003.
10. Митний кодекс України : Закон України від 13.03.2012 № 4495-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>.
11. Биков І.О. Історія наближення митного законодавства України до стандартів Європейського Союзу / І.О. Биков // Прикарпатський юридичний вісник. – 2016. – Вип. 4 (13). – С. 48–54.
12. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифікована Законом України від 16.09.2014 № 1678-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/984_011.
13. Економічна складова Угоди про асоціацію між Україною та ЄС: наслідки для бізнесу, населення та державного управління / [О. Бетлій, М. Риженков, К. Кравчук, В. Кравчук, І. Коссе, С. Галько, Д. Науменко, В. Мовчан, І. Бурковський, Г. Кузнєцова]. – К. : Альфа-ПІК, 2014. – 140 с.
14. План заходів з імплементації Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, на 2014–2017 роки, затверджений Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17.09.2014 № 847-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/847-2014-p#n12>.
15. Зона вільної торгівлі з ЄС: унікальний шанс чи втрачені можливості? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://icps.com.ua/assets/uploads/images/files/zona_vilnoi_torgivli_s.pdf.
16. Квеліашвілі І. Гармонізація національної митної політики з міжнародними нормами і стандартами в митній сфері / І. Квеліашвілі // Державне управління та місцеве самоврядування. – 2016. – Вип. 1 (28). – С. 74–80.
17. Дорожня Карта євроінтеграційних реформ. Завдання на 2015 рік для Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://exportdesk.org.ua/files/9/a/9a36b35-euroreforms-road-map-2-.pdf>.
18. Софіщенко І.Я. Митна політика України в умовах розвитку відносин з Європейським Союзом / І.Я. Софіщенко, М.О. Руба // Вісник ЖДТУ. – 2016. – № 1 (75). – С. 165–171.